

Vergaderjaar 2019–2020

35 350 XVII

Wijziging van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2019 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota)

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2019 wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII)

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
S.A.M. Kaag

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. Leeswijzer Begroting

De voorliggende Tweede supplettoire begroting bevat de voorgestelde wijzigingen ten opzichte van de Eerste supplettoire begroting 2019 van hoofdstuk XVII van de begroting van het Rijk.

In onderdeel 2 staan tabellen met toelichting over de belangrijkste mutaties op de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Onderdeel 3 bevat per beleidsartikel een tabel budgettaire gevolgen van beleid. Na de tabel «budgettaire gevolgen van beleid» wordt een toelichting op de mutaties gegeven. Hierbij worden per artikel de mutaties die groter of gelijk zijn aan de ondergrenzen in onderstaande staffel conform de Rijksbegrotingsvoorschriften toegelicht. De wijzigingen van de verplichtingen worden alleen toegelicht wanneer ze groter zijn dan 10% ten opzichte van de vorige stand op artikelniveau.

De budgetten zijn op het niveau van artikelonderdeel verdeeld over een aantal financiële instrumenten. Bij de uitvoering van BHOS-beleid wordt het meest effectieve instrument of uitvoerende organisatie geselecteerd. De keuze van het instrument is niet vooraf bekend en is daarom bij het opstellen van de begroting niet altijd goed te bepalen. Dit verklaart waarom de budgetten op instrumentniveau in deze supplettoire begroting veelvuldig wijzigen.

Tabel: Ondergrenzen conform Rijksbegrotingsvoorschriften

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 < 1.000	5	10
=> 1.000	10	20

2. Overzicht belangrijkste mutaties 2019

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII):

In dit wetsvoorstel is een aantal begrotingswijzigingen opgenomen wat leidt tot een verhoging van de geraamde uitgaven van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) met EUR 27 miljoen in 2019.

Hieronder vindt u een overzicht van de meest in het oog springende wijzigingen in de uitgaven ten opzichte van de Eerste supplettoire begroting 2019 voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII):

Artikel	Mutatie (EUR mln)	
1.2	Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	- 14
1.3	Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden	- 11,4
4.1	Humanitaire hulp	10,6
4.3	Veiligheid en rechtstaatontwikkeling	- 15,5
5.4	Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	70

Toelichting

Artikel 1

Artikelonderdeel 1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid

De verlaging van het uitgavenbudget met EUR 14 miljoen heeft meerdere oorzaken. De organisatie van de *Global Entrepreneurship Summit* bleef ruim binnen het budget en de liquiditeitsbehoefte voor *Netherlands in Business* (voorheen *Werkplaats*) viel lager uit. Uitgaven van de voor *Invest NL International* bestemde programmafondsen via *Development Accelerator* (FMO) vielen lager uit vanwege de tragere start van deze nieuwe vraaggestuurde projecten. Tot slot is een betaling aan het Ministerie van LNV voor Centra voor Kennis en Technologie uitgesteld.

Artikelonderdeel 1.3 Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden

Er is een verlaging van het uitgavenbudget met EUR 11,4 miljoen. Voornaamste oorzaak is een later dan geplande start van het programma *Challenge Fund for Youth Employment*.

Artikel 4

Artikelonderdeel 4.1 Humanitaire hulp

Vanwege humanitaire noden is het budget verhoogd met EUR 10,6 miljoen vanuit de onderbesteding op artikelonderdeel 4.3 Veiligheid en rechtstaatontwikkeling. De intensivering wordt gebruikt voor het ophogen van de bijdragen aan UNHCR, ICRC, Soedan *Humanitarian Fund*, Jemen *Humanitarian Fund* en mogelijk UNRWA.

Artikelonderdeel 4.3 Veiligheid en rechtstaatontwikkeling

Het budget wordt neerwaarts bijgesteld met EUR 15,5 miljoen, voornamelijk vanwege tegenvallers in de uitvoering van activiteiten van de posten Kabul (Afghanistan), Kampala (Oeganda) en Juba (Zuid-Soedan). De neerwaartse bijstelling wordt binnen het beleidsartikel gebruikt ter dekking van hogere uitgaven op humanitaire hulp en voor het overige voor het terugbrengen van het saldo op beleidsartikel 5.4 Nog te verdelen.

Artikel 5

Artikelonderdeel 5.4 nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen

Het budget voor 5.4 «nog te verdelen» wordt met EUR 70 miljoen teruggebracht tot EUR – 45 miljoen. Het betreft een saldo van teruggaven op diverse artikelen op de BHOS-begroting waaronder Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden (artikel 1.3) en Veiligheid en Rechtstaatontwikkeling (4.3). Voorts komt EUR 30 miljoen ODA-budget terug van de begroting van Buitenlandse Zaken. Het betreft onder andere budget uit het Europees ontwikkelingsfonds, apparaat en het stabiliteitsfonds. Onderdeel van het saldo is ook een overheveling naar de begroting van Justitie en Veiligheid van EUR 19,5 miljoen voor eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen vanwege een hogere instroomraming van asielzoekers voor 2019. Tot slot is het ODA-budget verhoogd met EUR 30 miljoen als gevolg van een per saldo positieve BNI-bijstelling zoals gemeld bij de Miljoenennota.

3. Toelichting per beleidsartikel

Beleidsartikel 1 Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen

Beleidsartikel 1 Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp-begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
	(1)	(2)	Mutaties Miljoenennota 2019	Overige mutaties 2e suppletoire begroting 2019	(4)=(2+3)
Verplichtingen	410.767	575.177	175	222.009	797.361
waarvan garantieverplichtingen	129.000	129.000			129.000
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal	532.289	556.726	175	- 30.071	526.830
waarvan juridisch verplicht		91%			100%
1.1 Duurzaam handels- en investeringssysteem, incl. MVO	32.553	34.934	0	- 4.346	30.588
Subsidies					
Beleidsondersteuning, evaluaties en onderzoek	3.623	4.546		- 281	4.265
Maatschappelijk verantwoord ondernemen	20.075	21.950	- 500	- 4.200	17.250
Oprichtingen					
Beleidsondersteuning internationaal economisch beleid (non-ODA)	2.185	2.243	0	13	2.256
Bijdrage aan agentschappen					
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	1.000	1.000	500	273	1.773
Bijdrage (inter)nationale organisaties					
Contributies internationaal ondernemen (non-ODA)	5.670	5.195	0	- 151	5.044
1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie	107.919	117.042	175	- 14.355	102.862
Subsidies					
Starters International Business (SIB)/ Programma Strategische Beurzen (non-ODA)	5.200	5.200	0	0	5.200
Partners for International Business (PIB) (non-ODA)	5.105	5.105	0	0	5.105
Demonstratieprojecten, haalbaarheidsstudies en investeringsstudies (DHI) (non-ODA)	5.433	5.433	0	0	5.433
Dutch Trade and Investment Fund (non-ODA)	18.229	16.794	0	0	16.794
Versterking concurrentiepositie Nederland	9.200	6.500	0	- 2.079	4.421
Versterking economische functie	527	570	0	- 564	6
Aanvullende opdrachten	3.400	3.400	175	3.986	7.561
Overig (non-ODA)	9.225	2.686	0	- 2.686	0
Invest NL	9.000	9.000	0	- 3.712	5.288
Opdrachten					
Wereldtentoonstelling Dubai	4.300	4.300	0	0	4.300
Chinastrategie	0	700	0	- 600	100
GES	0	14.500	0	- 4.700	9.800
Bijdragen aan agentschappen					
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (non-ODA)	32.900	37.454	0	- 4.000	33.454
Versterking economische functie (NBSO's via RVO) (non-ODA)	5.400	5.400	0	0	5.400
1.3 Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden	391.817	404.750	0	- 11.370	393.380
Subsidies					
Marktontwikkeling in het kader van private sector development	37.117	37.650	0	0	37.650

Beleidsartikel 1 Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp-begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
	(1)	(2)	Mutaties Miljoenennota 2019	Overige mutaties 2e suppletoire begroting 2019	(4)=(2+3)
Wet en regelgeving	3.100	3.100	0	0	3.100
Financieel sectorontwikkeling	6.000	10.000	0	- 5.000	5.000
Versterking privaat ondernemerschap	55.600	55.600	0	- 7.000	48.600
Infrastructuurontwikkeling	80.900	80.900	0	- 10.000	70.900
Werkgelegenheid	22.000	11.500	0	- 9.200	2.300
Samenwerking bedrijfsleven en PPP's	8.500	8.500	0	- 1.500	7.000
Versterking privaat ondernemerschap (non-ODA)	1.500	0	0	0	0
Technische assistentie DGGF	5.700	5.700	0	4.300	10.000
programma's Dutch Good Growth Fund	20.000	20.000	0	0	20.000
<i>Leningen</i>					
programma's Dutch Good Growth Fund	35.000	25.000	0	0	25.000
<i>Garanties</i>					
programma's Dutch Good Growth Fund	13.000	5.000	0	0	5.000
<i>Opdrachten</i>					
Werkgelegenheid	3.000	10.000	0	- 800	9.200
Innovatie	5.000	5.000	0	0	5.000
Marktontwikkeling in het kader van private sector development			0	10.350	10.350
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>					
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	36.000	36.000	0	0	36.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
International Labour Organization	5.700	5.700	0	- 960	4.740
Partnershipprogramma ILO	5.500	5.500	0	0	5.500
Landenprogramma's ondernemingsklimaat	7.400	25.200	0	- 2.360	22.840
Infrastructuurontwikkeling	20.000	20.000	0	0	20.000
Bedrijfsmatige technische bijstand	1.500	1.500	0	- 500	1.000
Werkgelegenheid	5.000	5.000	0	- 1.800	3.200
Marktontwikkeling in het kader van private sector development	6.400	10.000	0	- 3.000	7.000
Wet en regelgeving	1.900	5.900	0	0	5.900
Financieel sectorontwikkeling	6.000	12.000	0	13.000	25.000
Nexus onderwijs en werk	0	0	0	3.100	3.100
Ontvangsten	6.491	6.491	0	0	6.491
1.10 Ontvangsten duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	3.491	3.491	0	0	3.491
1.30 Ontvangsten DGGF	3.000	3.000	0	0	3.000

Verplichtingen

Extra verplichtingenruimte is er voor infrastructuurontwikkeling subsidies (met name DRIVE, Develop 2 Build, PPFIAF). Daarnaast zijn er nieuwe meerjarige programma's in de financiële sector (een programma in de MENA-regio door IFC, twee programma's met de AfDB en een programma met UNCDF). Ook voor duurzame productie is er een nieuw programma (het FarmFit-Fonds van IDH). Verhoging van de verplichtingen wordt verder gebruikt voor de bestrijding van kinderarbeid (voor het Fonds Bestrijding Kinderarbeid via RVO en voor een subsidie aan het partnerschap van Coalitie Stop Kinderarbeid, UNICEF Nederland en *Save the*

Children Nederland). Daar staat een verlaging tegenover van de verplichtingen nu GES binnen de geraamde kosten kon worden gerealiseerd.

Uitgaven

Artikel 1.1

Geen toelichting.

Artikel 1.2

De verlaging van het uitgavenbudget met EUR 14 miljoen heeft meerdere oorzaken. De organisatie van de *Global Entrepreneurship Summit* bleef ruim binnen het budget en de liquiditeitsbehoefte voor *Netherlands in Business* (voorheen Werkplaats) viel lager uit. Uitgaven van de voor *Invest NL International* bestemde programmafondsen via *Development Accelerator* (FMO) vielen lager uit vanwege de tragere start van deze nieuwe vraaggestuurde projecten. Een betaling aan het Ministerie van LNV voor Centra voor Kennis en Technologie is uitgesteld. Ook zijn uitgaven verschoven naar komende jaren.

Artikel 1.3

Er is een verlaging van het uitgavenbudget met EUR 11 miljoen. Voornaamste oorzaak is een later dan geplande start van het programma *Challenge Fund for Youth Employment*. Ook zijn er verschuivingen tussen een aantal instrumenten. Het betreft een verhoging voor Nexus onderwijs en werk en verlagingen op Infrastructuurontwikkeling en Werkgelegenheid. Meer aanlooptijd bleek nodig voor de start van lokale PSD-activiteiten. Hieruit zijn de hogere bestedingen voor lopende en nieuwe activiteiten (AFAWA, UNCDF) voor de financiële sector gefinancierd.

Beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat

Beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp-begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoenennota 2019	Overige mutaties 2e suppletoire begroting 2019	
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen	461.310	942.976	0	192.551	1.135.527
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal	730.477	730.477	0	- 859	729.618
waarvan juridisch verplicht		95%			100%
2.1 Voedselzekerheid	339.295	339.295	0	1.000	340.295
<i>Subsidies</i>					
Bevorderen inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector	27.600	26.558	0	- 6.000	20.558
Kennis en capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	32.000	31.407	0	2.000	33.407
Landenprogramma's voedselzekerheid	41.000	41.650	0	10.639	52.289

Beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat Bedragen in EUR 1.000		Stand ontwerp-begroting 2019	Stand 1e suppletoire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
				Mutaties Miljoenennota 2019	Overige mutaties 2e suppletoire begroting 2019	
		(1)	(2)			(4)=(2+3)
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>						
	realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	10.000	10.476	0	- 539	9.937
	Kennis en capaciteitsopbouw t.b.v. voedselzekerheid	4.000	3.926	0	1.500	5.426
	Landenprogramma's voedselzekerheid	5.000	5.079	0	0	5.079
<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>						
	Kennis en capaciteitsopbouw t.b.v. voedselzekerheid	18.000	17.667	0	2.500	20.167
	realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	23.595	24.720	0	- 8.000	16.720
	Bevorderen inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector	32.000	30.792	0	- 5.100	25.692
	Landenprogramma's voedselzekerheid	121.100	123.020	0	8.000	131.020
	Uitbannen huidige hongersnood en voeding	25.000	24.000	0	- 4.000	20.000
2.2	Water	193.714	193.714	0	- 2.000	191.714
<i>Subsidies</i>						
	Integraal waterbeheer	27.944	29.075	0	0	29.075
	Drinkwater en sanitatie	25 357	24.095	0	2.000	26.095
	(Landenprogramma's) integraal waterbeheer	8.000	8.040	0	- 870	7.170
	(Landenprogramma's) drinkwater en sanitatie	12.000	12.036	0	0	12.036
<i>Opdrachten</i>						
	Integraal waterbeheer	6.000	6.243	0	0	6.243
	(Landenprogramma's) integraal waterbeheer	18.000	18.091	0	0	18.091
	(Landenprogramma's) drinkwater en sanitatie	3.000	3.009	0	0	3.009
<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>						
	Integraal waterbeheer	14.000	14.566	0	- 2.000	12.566
	Drinkwater en sanitatie	22.000	20.905	0	3.707	24.612
	Landenprogramma's integraal waterbeheer	33.668	33.837	0	- 1.837	32.000
	Landenprogramma's drinkwater en sanitatie	23.745	23.817	0	- 3.000	20.817
2.3	Klimaat	197.468	197.468	0	141	197.609
<i>Subsidies</i>						
	Hernieuwbare energie	18.500	18.500	0	0	18.500
	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen en klimaat algemeen	57.729	55.494	0	- 8.029	47.465
	Nationaal Klimaatfonds	40.000	40.000	0	0	40.000
<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>						
	Hernieuwbare energie	24.500	24.500	0	5.029	29.529
	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen en klimaat algemeen	12.000	11.535	0	- 1.000	10.535
	Klimaat: algemene vrijwillige en verplichte bijdragen	14.840	14.840	0	- 1.000	13.840
	GEF	20.750	20.900	0	0	20.900
	UNEP	7.142	7.142	0	5.000	12.142
	Landenprogramma's klimaatbeleid	500	2.500	0	0	2.500
	Centrale klimaat programma's (non-ODA)	1.150	1.700	0	141	1.841
	Contributie IZA/IZT	357	357	0	0	357

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget voor artikel 2 neemt toe met EUR 192,5 miljoen voor 2019. Dit wordt veroorzaakt door de verhoging van het budget voor artikelonderdeel 2.2 «Water» met EUR 37 miljoen. Deze vloeit voort uit nieuwe programmeringen voor onder andere *Aqua for All* (een groot-schalig en innovatief sanitatieprogramma), de medefinanciering van een WASH-programma in Niger, de overbruggingsfase voor het FINISH-

programma met WASTE en de innovatieve financiering van het *Valuing Water Initiative*.

Naast de verhoging voor het artikelonderdeel «Water» zijn ook de verplichtingen voor 2019 voor artikelonderdeel 2.1 «Voedselzekerheid» verhoogd (EUR 85,5 miljoen) onder andere voor programma's voor de groei van de agrarische sector, waaronder een additionele bijdrage aan CABI. Ook zijn verplichtingen voor kennis en capaciteitsopbouw aangegaan, bijvoorbeeld voor de nieuwe fase van het CGIAR-programma en een verhoging van de bijdrage aan het *Young-Experts* programma.

Verder is het verplichtingenbudget voor 2019 voor artikelonderdeel 2.3 «Klimaat» verhoogd met EUR 70 miljoen. Deze verhogingen zijn bestemd voor nieuwe programmeringen en intensiveringen op klimaat in het algemeen, zoals het *Least Developed Countries Fund*. Daarnaast is de verhoging bestemd voor additionele verplichtingen op het gebied van hernieuwbare energie, zoals voor de *Clean Cooking Alliance*.

Uitgaven

Geen toelichting

Beleidsartikel 3 Sociale vooruitgang

Beleidsartikel 3 Sociale vooruitgang Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp begroting 2019	Stand 1e supple- toire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e supple- toire begroting 2019
	(1)	(2)	Mutaties Miljoe- nnota 2019	Overige mutaties 2e supple- toire begroting 2019	(4)=(2+3)
Verplichtingen	371.113	743.087	0	- 34.998	708.089
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal waarvan juridisch verplicht	791.093	798.798 92%	0	- 4.258	794.540 100%
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en hiv/aids	454.084	449.084	0	0	449.084
<i>Subsidies</i>					
Landenprogramma's SRGR & hiv/aids	13.000	13.000	0	0	13.000
Centrale programma's SRGR & hiv/aids	144.381	134.481	0	5.326	139.807
<i>Opdrachten</i>					
Landenprogramma's SRGR & hiv/aids	7.000	7.000	0	0	7.000
Centrale programma's SRGR & hiv/aids	500	500	0	0	500
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Unicef	15.000	12.000	0	0	12.000
UNAIDS	20.000	20.000	0	0	20.000
Global Fund to Fight Aids, Malaria and Tuberculosis	55.300	55.300	0	0	55.300
UNFPA	70.000	68.000	0	- 12.926	55.074
WHO-PAHO	6.713	6.713	0	- 400	6.313
Partnershipprogramma WHO	15.216	17.013	0	0	17.013
Landenprogramma's SRGR & hiv/aids	77.974	96.100	0	0	96.100
Vrouwenrechten en keuzevrijheid.	10.000	10.000	0	8.000	18.000
Centrale programma's SRGR & hiv/aids	19.000	8.977	0	0	8.977
3.2 Vrouwenrechten en gendergelijkheid	52.439	52.439	0	0	52.439

Beleidsartikel 3 Sociale vooruitgang Bedragen in EUR 1.000		Stand ontwerp begroting 2019	Stand 1e supple- toire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e supple- toire begroting 2019
				Mutaties Miljoe- nennota 2019	Overige mutaties 2e supple- toire begroting 2019	
		(1)	(2)			(4)=(2+3)
<i>Subsidies</i>						
	Vrouwenrechten en gendergelijkheid	37.639	28.540	0	0	28.540
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>						
	UNWOMEN	6.000	6.000	0	0	6.000
	Landenprogramma's vrouwenrechten en gendergelijkheid	4.300	13.399	0	- 2.558	10.841
	Vrouwenrechten en gendergelijkheid	4.500	4.500	0	2.558	7.058
3.3	Maatschappelijk middenveld	220.270	221.475	0	- 4.258	217.217
<i>Subsidies</i>						
	Strategische partnerschappen	203.270	203.270	0	- 4.258	199.012
	Twinningfaciliteit Suriname	2.000	3.205	0	0	3.205
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>						
	Strategische partnerschappen	15.000	15.000	0	0	15.000
3.4	Onderwijs	64.300	75.800	0	0	75.800
<i>Subsidies</i>						
	Internationale hoger onderwijsprogramma's	37.300	42.300	0	20.000	62.300
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>						
	Onderwijs met perspectief	27.000	33.500	0	- 20.000	13.500

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget op artikel 3 «Sociale vooruitgang» daalt per saldo met EUR 35 miljoen in 2019. Deze verlaging komt vooral doordat geplande nieuwe verplichtingen voor 2019 nu in 2020 zullen worden aangegaan, onder andere doordat identificatie van nieuwe activiteiten vertraging heeft opgelopen.

Uitgaven

Artikelonderdeel 3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en hiv/aids

Geen toelichting

Artikelonderdeel 3.2 Vrouwenrechten en gendergelijkheid

Geen toelichting

Artikelonderdeel 3.3 Maatschappelijk middenveld

Het uitgavenbudget voor artikelonderdeel 3.3 «Versterking Maatschappelijk Middenveld» daalt met EUR 4,2 miljoen. Deze verlaging is het resultaat van een lagere liquiditeitsbehoefte voor 2019 bij de strategische partnerschappen.

Artikelonderdeel 3.4 Onderwijs

Geen toelichting

Beleidsartikel 4 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling

Beleidsartikel 4 Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp- begroting 2019	Stand 1e supple- toire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
	(1)	(2)	Mutaties Miljoe- nennota 2019	Overige mutaties 2e supple- toire begroting 2019	(4)=(2+3)
Verplichtingen	631.118	1.111.042	328.000	189.580	1.628.622
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal waarvan juridisch verplicht	787.260	790.260 62%	0	- 4.900	785.360 100%
4.1 Humanitaire hulp	380.017	380.017	0	10.600	390.617
Subsidies					
Noodhulpprogramma's	25.000	25.000	0	64.400	89.400
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
UNHCR	33.000	33.000	0	0	33.000
Wereldvoedselprogramma	36.000	36.000	0	0	36.000
UNRWA	13.000	13.000	0	0	13.000
Noodhulpprogramma's	269.000	269.000	0	- 53.800	215.200
Noodhulpprogramma's non-ODA	1.017	1.017	0	0	1.017
Onderwijs	3.000	3.000	0	0	3.000
4.2 Opvang en bescherming in de regio en migratiesamen- werking	172.000	172.000	0	0	172.000
Subsidies					
Opvang in de regio	42.000	42.000	0	0	42.000
Migratie en ontwikkeling	12.750	12.750	0	0	12.750
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Opvang in de regio	96.000	96.000	0	0	96.000
Migratie en ontwikkeling	21.250	21.250	0	0	21.250
4.3 Veiligheid en Rechtstaatontwikkeling	235.243	235.243	0	- 15.500	219.743
Subsidies					
Legitieme en capabele overheid	15.000	15.874	0	- 2.950	12.924
Inclusieve politieke processen: vredesdialog en conflictpreventie	11.000	12.106	0	6.012	18.118
Vredesdividend: werkgelegenheid en basisvoorzieningen	30.000	27.321	0	- 5.621	21.700
functionerende rechtsorde	18.000	3.951	0	10.324	14.275
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Legitieme en capabele overheid	10.755	11.381	0	- 5.000	6.381
landenprogramma's legitieme en capabele overheid	1.500	0	0	0	0
Landenprogramma's functionerende rechtsorde	74.626	113.650	0	- 14.586	99.064
Landenprogramma's inclusieve en politieke processen; vredesdialog en conflictpreventie	2.500	5.000	0	0	5.000
Inclusieve politieke processen: vredesdialog en conflictpreventie	13.862	15.256	0	20.000	35.256
Vredesdividend: werkgelegenheid en basisvoorzieningen	26.000	23.679	0	- 23.679	0
functionerende rechtsorde	32.000	7.025	0	0	7.025
4.4 Noodhulpfonds	0	3.000	0	0	3.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					

Beleidsartikel 4 Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp- begroting 2019	Stand 1e supple- toire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nennota 2019	Overige mutaties 2e supple- toire begroting 2019	
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Noodhulpfonds	0	3.000	0	0	3.000

Verplichtingen

Het belangrijkste deel van ophoging van het verplichtingenbudget wordt veroorzaakt door een verplichting voor humanitaire hulp van de *Dutch Relief Alliance*, die oorspronkelijk gebudgetteerd stond voor 2018, maar pas in 2019 is gematerialiseerd (EUR 120 miljoen). Voor de realisatie van de voor 2019 begrote programma's is dus ophoging van het verplichtingenbudget nodig. Daarnaast is het verplichtingenbudget verhoogd vanwege verschillende ophogingen voor opvang in de regio en migratiesamenwerking (in verband met meerjarig subsidiekader Migratie in Ontwikkeling en bijdrage IOM) en voor programma's voor veiligheid en rechtstaatontwikkeling (Mali regionaal access to justice programma, Wereldbank decentralisatie programma, anticorruptie programma en antiradicaliseringsprogramma, Ethiopië opzet van een meerjarig programma ter ondersteuning van vredesprocessen en politieke governance). De ophoging van het verplichtingenbudget leidt niet tot een ophoging van het kasbudget voor 2019 voor beleidsartikel 4.

Uitgaven

Artikelonderdeel 4.1 Humanitaire hulp

Vanwege humanitaire noden is het budget verhoogd met EUR 10,6 miljoen vanuit de onderbesteding op artikelonderdeel 4.3 Veiligheid en rechtstaatontwikkeling. De intensivering wordt gebruikt voor het ophogen van de bijdragen aan UNHCR, ICRC, Soedan *Humanitarian Fund*, Jemen *Humanitarian Fund* en mogelijk UNRWA. De precieze uitwerking vindt op dit moment nog plaats. Het budget hiervoor is daarom opgenomen onder het saldo van het instrument bijdragen noodhulpprogramma's. Met betrekking tot UNRWA heeft Nederland in juli 2019 besloten de Algemene Vrijwillige Bijdrage voor UNRWA voorlopig aan te houden (Kamerbrief 26.150, nr. 181 betreffende Nederlandse bijdrage UNRWA). Nederland gaat niet over tot betaling van financiële bijdragen (van zowel de Algemene Vrijwillige Bijdrage als de reguliere eindejaarsbijdrage) totdat de VN opheldering heeft gegeven over de aantijgingen en toereikend heeft opgetreden. Zoals eerder bij uw Kamer onderstreept, vindt het kabinet de hulpverlening die UNRWA biedt van essentieel belang voor de humanitaire situatie op de grond en stabiliteit in de regio. De organisatie verleent de basisvoorzieningen aan vijf miljoen Palestijnse vluchtelingen in de regio.

Artikelonderdeel 4.2 Opvang in de regio

Geen toelichting

Artikelonderdeel 4.3 Veiligheid en rechtstaatontwikkeling

Het budget wordt neerwaarts bijgesteld met EUR 15,5 miljoen, voornamelijk vanwege tegenvallers in de uitvoering van activiteiten van de posten Kabul (Afghanistan), Kampala (Oeganda) en Juba (Zuid-Soedan). Deze tegenvallers hebben betrekking op vertragingen in de uitvoering van lopende projecten, projectvoorstellen die onvoldoende aan kwaliteitseisen voldoen of die later dan gepland worden aangeleverd. De neerwaartse bijstelling wordt binnen het beleidsartikel gebruikt ter dekking van hogere uitgaven op humanitaire hulp en voor het overige voor het terugbrengen van het saldo op beleidsartikel 5.4 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen.

Artikelonderdeel 4.4 Noodhulpfonds

Geen toelichting

Beleidsartikel 5 Versterkte kaders voor ontwikkeling

Beleidsartikel 5 Multilaterale samenwerking en overige inzet Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerp- begroting 2019	Stand 1e supple- toire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
			Mutaties Miljoe- nennota 2019	Overige mutaties 2e supple- toire begroting 2019	
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen	46.957	336.657	0	13.045	349.702
waarvan garantieverplichtingen					
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal	255.005	126.587	30.359	36.614	193.560
waarvan juridisch verplicht		94%			100%
5.1 Multilaterale samenwerking	133.057	160.057	0	- 5.396	154.661
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
UNDP	28.000	30.000	0	0	30.000
UNICEF	18.000	33.000	0	0	33.000
UNIDO	1.950	1.950	0	- 367	1.583
Middelenaanvullingen multilaterale banken en fondsen	58.230	58.230	0	0	58.230
Kapitaalaanvullingen bij regionale ontwikkelingsbanken	6.476	6.476	0	- 3.029	3.447
Speciale multilaterale activiteiten	9.401	19.401	0	- 2.000	17.401
Assistent-deskundigen programma	11.000	11.000	0	0	11.000
5.2 Overig armoedebeleid	71.700	81.500	0	2.336	83.836
Subsidies					
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	6.500	6.500	0	807	7.307
Voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking	250	250	0	0	250
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	6.029	11.529	0	- 5.026	6.503
Schuldverlichting	52.521	53.304	0	0	53.304
Unesco	4.400	4.400	0	- 632	3.768
Overige					
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	2.000	1.930	0	0	1.930
Overig		3.587	0	- 1.013	2.574
Koerverschillen	0	0	0	8.200	8.200
5.4 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	50.248	- 114.970	30.359	39.674	- 44.937

Beleidsartikel 5 Multilaterale samenwerking en overige inzet Bedragen in EUR 1.000		Stand ontwerp- begroting 2019	Stand 1e supple- toire begroting 2019	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)		Stand 2e suppletoire begroting 2019
				Mutaties Miljoe- nennota 2019	Overige mutaties 2e supple- toire begroting 2019	
		(1)	(2)			(4)=(2+3)
Ontvangsten		73.201	73.201	0	0	73.201
5.20	Ontvangsten en restituties met betrekking tot leningen	42.025	42.025	0	0	42.025
5.21	Ontvangsten OS	31.176	31.176	0	0	31.176
5.22	Koersverschillen OS	pm	pm	pm	0	pm
5.23	Diverse ontvangsten non-ODA	0	0	0	0	0

Verplichtingen

Geen toelichting

Uitgaven

Artikelonderdeel 5.1 Multilaterale samenwerking

Voornaamste reden is minder uitgaven voor kapitaal aanvulling AfDB en een verlaging voor speciale multilaterale activiteiten.

Artikelonderdeel 5.2 Overig armoedebeleid

De verhoging is het saldo van een nadelige koersontwikkeling enerzijds en lagere uitgaven voor algemene ODA-activiteiten op de posten anderzijds.

Buitenlandse Zaken werkt met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de *corporate rate*). Deze koers wordt samen met de presentatie van de begroting vastgesteld. Omdat bij betalingen in buitenlandse valuta gedurende het jaar echter een verschil ontstaat als gevolg van de werkelijk geldende koers, ontstaat er een saldo dat op dit artikelonderdeel wordt verantwoord.

Artikelonderdeel 5.4 nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen

Het budget voor 5.4 «nog te verdelen» wordt met EUR 70 miljoen teruggebracht tot EUR – 45 miljoen. Het betreft een saldo van teruggaven op diverse artikelen op de BHOS-begroting waaronder Versterkte private sector en arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden (artikel 1.3) en Veiligheid en Rechtstaatontwikkeling (4.3). Voorts komt EUR 30 miljoen ODA-budget terug van de begroting van Buitenlandse Zaken. Het betreft onder andere budget uit het Europees ontwikkelingsfonds, apparaat en het stabiliteitsfonds. Onderdeel van het saldo is ook een overheveling naar de begroting van Justitie en Veiligheid van EUR 19,5 miljoen voor eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen vanwege een hogere instroomraming van asielzoekers voor 2019. Tot slot is het ODA-budget verhoogd met EUR 30 miljoen als gevolg van een per saldo positieve BNI-bijstelling zoals gemeld bij de Miljoenennota.